Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ (1830-1902) ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟ

Η ιστορία της αγιογραφικής τέχνης της Κύπρου στα νεότερα χρόνια είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον νέο κτήτορα της Μονής Σταυροβουνίου, Ιεροδιάκονο Διονύσιο Χρηστίδη (1830-1902), το έργο του οποίου επέδρασε σε μεγάλο βαθμό στους Κύπριους αγιογράφους στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα. Ο Διονύσιος γεννήθηκε το 1830 στην ενορία του Αγίου Κασσιανού στη Λευκωσία, όπου και έζησε τα πρώτα χρόνια της ζωής του[1]. Σύμφωνα με την προφορική παράδοση των μελών της αδελφότητας της Μονής Σταυροβουνίου, αρχικά διετέλεσε Ιεροδιάκονος στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και ακολούθως εγκαταβίωσε στη σκήτη των Καυσοκαλυβίων, στην καλύβη «Άγιος Χαράλαμπος», στο Άγιο Όρος. Εκεί, όπως υποστηρίζεται, διδάχθηκε βυζαντινή μουσική και αγιογραφία, σύμφωνα με τα τότε πρότυπα που επικρατούσαν στον Άθωνα και τα οποία είχαν ρωσική και αναγεννησιακή επίδραση[2]. Αναφέρεται επίσης, σε δημοσίευμα στον κυπριακό τύπο, στις αρχές του 20ού αιώνα, ότι σε ηλικία τριάντα περίπου χρόνων υπηρέτησε ως Αρχιδιάκονος του Μητροπολίτη Κιτίου (1846-1864) Μελέτιου Μοδινού, προφανώς στα τέλη της δεκαετίας του 1850 - αρχές της δεκαετίας του 1860, και ότι στη συνέχεια μετέβη στο Άγιο Όρος, όπου διδάχθηκε αγιογραφία και βελτίωσε τις γνώσεις του στην εκκλησιαστική μουσική[3].

Έμμεση επιβεβαίωση της διαμονής του στην Κύπρο, στις αρχές της δεκαετίας του 1860, αποτελούν τα έργα του «Προύχοντας» (1862) και «Μητέρα και παιδί» (1863), τα οποία φιλοτέχνησε χάριν βιοποριστικών λόγων, για εύπορη

---

1. Για την καταγωγή του Διονυσίου βλ. Κωστής Κοκκινόφτας, «Ο Διονύσιος Χρηστίδης και η επανίδρυση της Μονής Σταυροβουνίου το 1889», Κυπριακαί Σπουδαί 70(2008)44-45.

2. Για την παρουσία του Διονυσίου στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και στο Άγιο Όρος βλ. Μοναχός Ιωσήφ, Πατερικές μορφές της Ι.Μ. Σταυροβουνίου Κύπρου και οι θλίψεις στην ζωή μας, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 15· Ηγούμενος Αθανάσιος Σταυροβουνιώτης, Ιερά Μονή Σταυροβουνίου, Λευκωσία 1987, σ. 48· Μοναχός Ιωσήφ, Οσίων μορφών αναμνήσεις, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 15.

3. Βλ. Ένωσις, 15/28.3.1902 [= Κ. Κοκκινόφτας, «Ο Διονύσιος Χρηστίδης», ό.π., σ. 46-47].

οικογένεια της Λεμεσού[4]. Οι πίνακες αυτοί απεικονίζουν ο μεν πρώτος τον Θεμιστοκλή Συμεωνίδη, ο δε δεύτερος τη σύζυγό του, Μαρία Χατζηστεφανή, και τον γιο τους Κωνσταντίνο, που πέθανε σε νεαρή ηλικία. Είναι αξιοσημείωτο ότι η φυσιογνωμία της Μαρίας ενέπνευσε, αρκετά χρόνια αργότερα, τους σχεδιαστές της κυπριακής λίρας, που την αποτύπωσαν σε αυτή. Σήμερα ο πίνακας «Μητέρα και παιδί», που θεωρείται ένα από τα πρώτα έργα του Διονυσίου, δωρήθηκε στο Παττίχειο Δημοτικό Μουσείο της Λεμεσού από απογόνους της οικογένειάς της[5].

Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο Άγιο Όρος, ο Διονύσιος διέμενε στην Καλύβη «Γενέσιον της Θεοτόκου», όπου και αγιογράφησε το έτος 1869 εικόνα του Αγίου Χαραλάμπους, που φυλάσσεται στην ομώνυμη γειτονική Καλύβη[6]. Όπως αναφέρει ο ίδιος σε αυτοβιογραφικό σημείωμά του σε Κώδικα της Μονής Σταυροβουνίου, χωρίς όμως να σημειώνει τη χρονολογία, στο Άγιο Όρος εκάρη μεγαλόσχημος μοναχός[7]. Το 1870, άγνωστο όμως πού, αγιογράφησε ακόμη ένα από τα πρώτα του σωζόμενα έργα με τον Χριστό ως Νυμφίο της Εκκλησίας («Ιδού ο άνθρωπος»), το οποίο σήμερα φυλάσσεται στη Μονή Σταυροβουνίου[8].

Την περίοδο αυτή, ο Διονύσιος μετέβη για προσκύνημα στους Αγίους Τόπους, όπου παρέμεινε για κάποιο διάστημα και αγιογράφησε ένα πολυπρόσωπο αχρονολόγητο έργο (ελαιογραφία), που απεικονίζει την Κοίμηση του Αγίου Σάββα, και το οποίο αρχικά τοποθετήθηκε στο κουβούκλιο, πάνω από τον τάφο του Αγίου, στην ιστορική ομώνυμη Μονή στην έρημο, ενώ σήμερα φυλάσσεται σε ειδικό χώρο. Ο Διονύσιος υπέγραψε το έργο στο δεξιό κάτω μέρος, σημειώνοντας ότι ήταν τότε μοναχός: «ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΕΚ ΚΗΠΡΟΥ». Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι η μετάβασή του στα Ιεροσόλυμα έγινε μετά την

---

4. Αγνή Μιχαηλίδου, Λεμεσός, η παλιά πολιτεία, Λευκωσία 1981, σ. 16, 128, όπου δημοσιεύονται φωτογραφίες των δύο πινάκων. Η αναφορά στον Διονύσιο ως Ιερομόναχο αντί Ιεροδιάκονο δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

5. «Στο Παττίχειο Δημοτικό Μουσείο το πορτρέτο της Μαρίας Συμεωνίδου. Μια μορφή άγνωστη αλλά οικεία», Πολίτης, 14.4.2013.

6. Μάξιμος Καυσοκαλυβίτης, Ασκητικές Μορφές και Διηγήσεις από τον Άθω, Άγιον Όρος 2000, σ. 140.

7. Κ. Κοκκινόφτας, «Ο Διονύσιος Χρηστίδης», ό.π., σ. 48-49.

8. Βλ. Ιερά Μονή Σταυροβουνίου, Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου. Ιστορία - Αρχιτεκτονική - Κειμήλια, Λευκωσία 1998, σ. 216, όπου παρατίθεται φωτογραφία του έργου.

εγκαταβίωσή του στο Άγιο Όρος, όπου, όπως έχει αναφερθεί, εκάρη μεγαλόσχημος μοναχός[9].

Ας σημειωθεί ότι, κατά διαστήματα, ο Διονύσιος έζησε αναχωρητικό βίο και στην Κύπρο, όπως σε ασκητήριο στην τοποθεσία «Φτελλεχιά» του χωριού Κόρνος και στις ερειπωμένες τότε Μονές του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου και Σταυροβουνίου (στην τελευταία μεταξύ των ετών 1875 και 1877). Ακολούθως επανέκαμψε στον Άθωνα, από όπου επέστρεψε και πάλι στην Κύπρο, για να εγκατασταθεί, το 1882, στην παρακείμενη στη Μονή Τροοδιτίσσης τοποθεσία «Αναφανή» ή «Κελλίν του Μοναχού», όπως μετονομάστηκε αργότερα[10].

Την περίοδο αυτή, ο Διονύσιος άρχισε να γίνεται γνωστός στο νησί για το υψηλό επίπεδο της ζωγραφικής του τέχνης, και αγιογράφησε πολλές εικόνες για ναούς των χωριών της περιοχής, όπως για τον Τίμιο Σταυρό στον Παλαιόμυλο και τον Άγιο Γεώργιο στα Μανδριά. Αγιογράφησε επίσης, το 1884, οκτώ εικόνες για το τέμπλο του καθολικού της Μονής Τροοδιτίσσης, οι οποίες, όπως αναφέρεται σε επιγραφή σε μία από αυτές, που απεικονίζει τον Αρχάγγελο Μιχαήλ, είναι έργο του «ΟΙΚΤΡΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ»[11]. Σύμφωνα με τον Γεώργιο Φραγκούδη, ο οποίος περιηγήθηκε τότε το νησί, με σκοπό να συλλέξει πληροφορίες και ιστορικά στοιχεία για τη συγγραφή βιβλίου για την Κύπρο, ο «ασκητής ζωγράφος», όπως τον ονομάζει, προσποριζόταν τα προς το ζην από την αγιογραφία, καθώς και από την πώληση μικρών εικόνων στους Άγγλους στρατιώτες, οι οποίοι διέμεναν σε στρατόπεδο στο γειτονικό Τρόοδος[12].

Ο Διονύσιος παρέμεινε στο «Κελλίν του Μοναχού» για έξι περίπου χρόνια, μέχρι τον Ιανουάριο του 1889, οπότε επανεγκατεστάθη στη Μονή Σταυροβουνίου, την οποία επαναλειτούργησε με βάση το αθωνικό τυπικό, επαναφέροντας στην Κύπρο τον κοινοβιακό μοναχισμό, που είχε αντικατασταθεί στα χρόνια της ξένης

---

9. Κ. Κοκκινόφτας, «Ο Διονύσιος Χρηστίδης», ό.π., σ. 48.

10. Κ. Κοκκινόφτας, «Ο Διονύσιος Χρηστίδης», ό.π., σ. 50.

11. Ιωάννης Τσικνόπουλλος, Η Ιερά Μονή της Τροοδιτίσσης, Λευκωσία 1954, σ. 55, 81-82, όπου, όμως, αναφέρεται λανθασμένα, ότι πρόκειται για την εικόνα του Αρχαγγέλου Γαβριήλ, αντί του Μιχαήλ.

12. Γεώργιος Φραγκούδης, Κύπρις, Αθήνα 1890, σ. 497.

κατοχής από τον ιδιόρρυθμο[13]. Το αρχικό ποσό της απαιτούμενης δαπάνης για την ανακαίνιση της Μονής καταβλήθηκε από τα έσοδά του νέου κτήτορά της από την αγιογραφία, ενώ το υπόλοιπο συμπληρώθηκε με την πραγματοποίηση εράνων στην Κύπρο, την Αίγυπτο και το Άγιο Όρος. Παρά τις πολλές αντιξοότητες, ο Διονύσιος κατάφερε σε σύντομο χρονικό διάστημα να θέσει τις βάσεις για την αναγέννηση της Μονής και τη στελέχωσή της με ιεροπρεπείς και ενάρετους μοναχούς, όπους τους αυτάδελφους από το Καϊμακλί Βαρνάβα, μετέπειτα Ηγούμενο, Γρηγόριο και Καλλίνικο, τους οποίους προσκάλεσε και επανήλθαν στην Κύπρο από το Άγιο Όρος, όπου εγκαταβίωναν[14].

Την ίδια περίοδο, ο Διονύσιος συνέχισε να αγιογραφεί εικόνες για τους ναούς των χωριών και των πόλεων της Κύπρου. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται αυτές του εικονοστασίου στον ναό του Αγίου Φωκά στην Αθηαίνου, όπως μαρτυρεί σχετική δηλωτική επιγραφή, που εντοπίζεται στην προσκυνηματική εικόνα του Αγίου («ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Μ.[ΟΝΑΧΟΣ] 1895»)[15], οι εικόνες του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, της ένθρονης Παναγίας και του Ιησού Χριστού για τους ναούς των χωριών Βάβλα, Αγία Άννα και Αγία Νάπα, αντιστοίχως («ΧΕΙΡ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ 1896», «ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ 1900» και «ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ 1901»)[16], η προσκυνηματική εικόνα του Αγίου Σπυρίδωνα, του έτους 1896, στον ομώνυμο ναό στους Άγιους Ομολογητές Λευκωσίας («ΧΕΙΡ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΧΡΗΣΤΙΔΟΥ»)[17], και πολλές άλλες. Επίσης, αγιογράφησε τις εικόνες του τέμπλου του καθολικού της Μονής Σταυροβουνίου, όπως αναφέρεται σε επιγραφή που βρίσκεται στην εικόνα του

---

13. Για τον σκοπό αυτό, συντάχθηκε σχετικό συμφωνητικό έγγραφο, ημερομηνίας 24 Ιανουαρίου 1889, μεταξύ του Διονυσίου και εκπροσώπων της Μητροπόλεως Κιτίου. Βλ. Κ. Κοκκινόφτας, «Ο Διονύσιος Χρηστίδης», ό.π., σ. 54.

14. Για τη ζωή τω μοναχών αυτών βλ. Κ. Κοκκινόφτας, «Ο Διονύσιος Χρηστίδης», ό.π., σ. 74-87.

15. Παπαχρυσόστομος Γεωργίου, Ο Άγιος Φωκάς και ο ιερός ναός του στην Αθηαίνου, Κύπρος 2001, σ. 46.

16. Βλ. Κώστα Παπαγεωργίου, Η αναγεννησιακή αγιογραφία στην Κύπρο. Τέλη 19ου και 20ός αιώνας, Κύπρος 2010, σ. 26-27, 35, όπου και παρατίθενται φωτογραφίες των τριών αυτών εικόνων.

17. Η εκκλησιαστική επιτροπή του ναού εκτύπωσε πρόσφατα την ωραιότατη αυτή εικόνα, από την οποία και αντλήσαμε τα σχετικά στοιχεία.

Χριστού: «ΑΠΑΣΑΙ ΑΙ ΚΑΤΑ ΣΕΙΡΑΝ ΑΓΙΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΖΩΓΡΑΦΗΘΗΣΑΝ ΧΕΙΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΙΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟ 1892». Έργο του είναι και η μεγάλη προσκυνηματική εικόνα της Αγίας Βαρβάρας στο ομώνυμο Μετόχιο της Μονής Σταυροβουνίου: «ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΣΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ. 1898»[18]. Ασχολήθηκε επίσης και με την τοιχογραφία, όπως μαρτυρεί το έργο του με τον Άγιο Γεώργιο στον ομώνυμο ναό του Παραλιμνίου, το οποίο επιζωγράφησε πλήρως: «1901. ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ»[19].

Ο Διονύσιος έχαιρε μεγάλης φήμης και εθεωρείτο από τους σύγχρονούς του ως ο σημαντικότερος αγιογράφος του νησιού. Στον κυπριακό τύπο της εποχής εντοπίζονται πολλά σχετικά σχόλια, όπως, για παράδειγμα, δημοσίευμα που αναφέρεται στον θαυμασμό των κατοίκων των Αθηνών για έργο του, που απεικόνιζε τις Μυροφόρες γυναίκες, το οποίο μεταφέρθηκε στην ελληνική πρωτεύουσα από τον Έλληνα πρόξενο στην Κύπρο Γεώργιο Φιλήμονα, το 1899. Όπως αναφέρεται, το πρωτότυπο του έργου αυτού φυλασσόταν στον ρωσικό ναό της Αγίας Μαγδαληνής στο Όρος των Ελαιών, στην Παλαιστίνη, και ο Διονύσιος είχε ζωγραφήσει αντίγραφό του από φωτογραφία, που του είχε παραδώσει ο Φιλήμων. Στη συνέχεια, ο τελευταίος το αφιέρωσε στον ναό του Αγίου Γεωργίου των Αθηνών, όπου ετελείτο πανήγυρη στη μνήμη των Μυροφόρων, και στον οποίο

---

18. Φωτογραφίες χαρακτηριστικών εικόνων του Διονυσίου από τη Μονή Σταυροβουνίου και το Μετόχιό της, Αγία Βαρβάρα, όπως αυτές του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου (1892), της Γεννήσεως του Χριστού (1892), του Ιωάννη του Προδρόμου και του Ιωάννη του Θεολόγου (αμφότερες της δεκαετίας του 1890), δημοσιεύτηκαν στον τόμο, που εξέδωσε η Μονή Σταυροβουνίου, Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου, ό.π., σ. 215-216. Επίσης, εικόνες του Διονυσίου από τη Μονή Σταυροβουνίου και το Μετόχιο της Αγίας Βαρβάρας, όπως τις προαναφερθείσες των Αγίων Ιωάννη του Προδρόμου και Ιωάννη του Θεολόγου, καθώς και του Ιησού Χριστού, της Βαϊοφόρου, της Μεταμορφώσεως και της Βαπτίσεως του Χριστού, δημοσίευσε ο Κ. Παπαγεωργίου, Η αναγεννησιακή αγιογραφία στην Κύπρο, ό.π., σ. 25, 29-30, 32-34.

19. Σοφοκλή Σοφοκλέους, Παραλίμνι. Ο ναός του Αγίου Γεωργίου, Λευκωσία 2009, σ. 36, 48-53· Κ. Παπαγεωργίου, Η αναγεννησιακή αγιογραφία στην Κύπρο, ό.π., σ. 28, όπου παρατίθεται φωτογραφία της τοιχογραφίας.

οι προσερχόμενοι είχαν την ευκαιρία να εκτιμήσουν την καλλιτεχνική του αξία[20]. Εξάλλου, η βράβευσή του, το 1901, από καλλιτεχνική επιτροπή για το έργο του «Μυστικός Δείπνος» στην κυπριακή έκθεση, που έγινε στην ελληνική πρωτεύουσα, με πρωτοβουλία του Γεώργιου Φραγκούδη, αποτελεί και την έμπρακτη επιβεβαίωση της φήμης για τη σπουδαιότητα της τέχνης του και του ενδιαφέροντος με το οποίο αντιμετωπιζόταν[21].

Η ζωγραφική του Διονυσίου εδραζόταν στις αναγεννησιακές αισθητικές αντιλήψεις, τις οποίες, πιθανότατα, διδάχθηκε και αφομοίωσε κατά την παρουσία του στο Άγιο Όρος. Σταδιακά, η τέχνη αυτή, «με τις γλυκερές εκφράσεις, τον φυσιοκρατικό τρόπο απόδοσης των προσώπων και με την τεχνική της ελαιογραφίας», εκτόπισε στην Κύπρο την τέχνη της σχολής Κορνάρου με τη δυτικότροπη ζωγραφική και τα στρογγυλά πρόσωπα με τα λεπτά χαρακτηριστικά, που είχε κυριαρχήσει από τα τέλη του 18ου αιώνα[22]. Εκτός από τον Διονύσιο και τους Σταυροβουνιώτες μοναχούς, οι οποίοι μαθήτευσαν στο αγιογραφικό εργαστήρι του, όπως τον μετέπειτα Ηγούμενο Βαρνάβα, η τέχνη αυτή εκπροσωπήθηκε, κατά τις πρώτες δεκαετίας του 20ού αιώνα στο νησί, και από τους εκ Καϊμακλίου αγιορείτες αυτάδελφους μοναχούς Κύριλλο και Νήφωνα και τους μαθητές τους, επίσης αυτάδελφους μοναχούς της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα, Χαρίτωνα, Στέφανο και Βαρνάβα. Δεν έχουμε υπόψη μας, όμως, τυχόν σύνδεση των Κυρίλλου και Νήφωνος με τον Διονύσιο ή με τον ομοχώριό τους και διάδοχο του τελευταίου στην ηγουμενία, Βαρνάβα[23].

Ας σημειωθεί ότι μαθητής του Διονυσίου στην αγιογραφία υπήρξε και ο σπουδαίος πεζογράφος Νίκος Νικολαΐδης (1884-1956), ο οποίος ασχολήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1900 και με τη φιλοτέχνηση εικόνων, όπως για τους

---

20. Βλ. Ένωσις, 16/28.6.1899 [= Κ. Κοκκινόφτας, «Ο Διονύσιος Χρηστίδης», ό.π., σ. 62].

21. Βλ. Γεωργίου Φραγκούδη, Κυπριακή Έκθεσις εν Αθήναις, Αθήνα 1901, σ. 82.

22. Κώστας Γερασίμου, «Ανασύροντας από την αφάνεια τους ταπεινούς αγιογράφους των εκκλησιών της Μητροπόλεως Μόρφου», στον τόμο: Λευκή Μιχαηλίδου (επιμ.), Ιερά Μητρόπολις Μόρφου. 2000 χρόνια Τέχνης και Αγιότητος, Λευκωσία 2000, σ. 174.

23. Για τους Κύριλλο και Νήφωνα βλ. Κωστής Κοκκινόφτας, «Τα νεανικά χρόνια του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Λεοντίου», Επετηρίς Κυπριακής Εταιρείας Ιστορικών Σπουδών 6(2003)224-229.

ναούς του χωριού Ασκάς. Σε αυτόν οφείλεται και το ωραιότατο πορτρέτο του Διονυσίου, που σήμερα βρίσκεται στη συλλογή της Αρχιεπισκοπής Κύπρου και το οποίο πρωτοπαρουσιάστηκε σε έκθεση έργων του το 1919, στη Λεμεσό[24]. Μαθητής του υπήρξε επίσης ο φωτογράφος και αγιογράφος Μιχαήλ Λ. Χριστοδουλίδης (1877-1967), ο οποίος ασχολήθηκε περιστασιακά και με τη ζωγραφική με προτίμηση στις προσωπογραφίες και το τοπίο[25].

Είναι αξιοσημείωτο ότι ανάμεσα στους επισκέπτες της Μονής Σταυροβουνίου, οι οποίοι γνώρισαν και διέσωσαν περιγραφή της προσωπικότητας του Διονυσίου και της αγάπης του προς την τέχνη, περιλαμβάνεται και ο Γάλλος Εμίλ Ντεσάμπ, ο οποίος φιλοξενήθηκε για μερικές ημέρες στη Μονή, το 1893. Όπως αναφέρει, ο Διονύσιος τον υποδέχθηκε θερμά και τον οδήγησε στο αρχονταρίκι, το οποίο του προκάλεσε κατάπληξη από την ευπρέπεια και τις ωραιότατες ελαιογραφίες και χρωμολιθογραφίες, που στόλιζαν τους τοίχους του. Στη συνέχεια, του δόθηκε η ευκαιρία να συνομιλήσει με τον ασκητή μοναχό και να καταγράψει τις αισθητικές του αντιλήψεις, που εκφράζονταν στη γενικότερη διαρρύθμιση των χώρων της Μονής[26].

Ο Διονύσιος έζησε, καθόλο το διάστημα της παραμονής του στη Μονή Σταυροβουνίου, βίο αναχωρητικό σε μικρό κελλί στα νότια του καθολικού, όπου ασκούσε το διακόνημα του αγιογράφου. Στη Μονή ανερχόταν μόνο τα Σαββατοκυρίακα, οπότε μεριμνούσε για την πνευματική καθοδήγηση της αδελφότητας και την επίλυση των διαφόρων διοικητικών ζητημάτων. Απεβίωσε στις 28 Φεβρουαρίου 1902[27].

Δημοσιεύτηκε στον τόμο: Εικονοστάσιον, αρ. 4 (Λευκωσία 2013), σ. 82-90.

---

24. Για τη σχέση του Διονυσίου με τον Νικολαΐδη βλ. Κ. Κοκκινόφτας, «Ο Διονύσιος Χρηστίδης», ό.π., σ. 63-64. Φωτογραφίες τεσσάρων εικόνων του, που σώζονται στις εκκλησίες του Ασκά, δημοσιεύτηκαν από τον π. Ανδρέα Δημοσθένους, Ο Ασκάς και οι εκκλησίες του, Λευκωσία 2008, σ. 78, 93, 100.

25. Ελένη Νικήτα, Η εικαστική κίνηση στην Κύπρο. Από τις αρχές του αιώνα μας ως την Ανεξαρτησία, Λευκωσία 1997, σ. 12· Κ. Παπαγεωργίου, Η αναγεννησιακή αγιογραφία στην Κύπρο, ό.π., σ. 66-67.

26. Σταύρου Λαζαρίδη (επιμ.), Emile Deschamps: Στη χώρα της Αφροδίτης. Από το ημερολόγιο ενός ταξιδιώτη, Λευκωσία 2005, σ. 83-86.

27. Ιερά Μονή Σταυροβουνίου, Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου, ό.π., σ. 164-165.